

رمضان ۱، ۱۳۳۳

ايون ۳۰، ۱۹۱۵

الكبرى والاكبر

آيدە ايكى مرتبه نشر ايدىلور دىنى، ادبى، علمى و سياسى
مجلهء اسلاميه در.

محرر و صاحب امتيازى: ملا عالمجان البارودى.

فهرست:

۴۴۹ تفسير: - يهود و نصارا الارنك نجاتى اوزلرينه گنه حاصل اولارى،
نجات لك اعتقاد صحيح و عمل صالح برله گنه بولمقى، اهل كتابنك
بر برين تضليل يولينه كرمكلىرى.

۴۵۳ حديث: - سفرنك صولقغه سبب بولمقى حقنده، سفرنك طبي،
اخلاقى و اقتصادى فائده لرى.

۴۵۷ مبارك رمضان ياقنلاشو مناسبتيله: م. ن. ت.

۴۶۱ دين حقنده: اسلام و علم. م. شمس الدين

۴۶۵ و عظ و نصيحت مسئلهسى: - محمدنجيب تونتارى.

۴۶۹ مفتيلك حقنده قران علماسينك فكرى.

۴۷۲ كسب و عمل: محمدنجيب تونتارى.

۴۷۶ عرب تلى و معلقات عشر اصحابى: زكى اورازايى.

۴۷۸ مفتى محمديار سلطانف: ملا عالمجان البارودى.

قران.

اداره دن:

دینی و ادبی، علمی و سیاسی الدین والادب مجله سی ۵۰ نچى سنه
دوامینه سنده، اوزینک معتدل مسلکندە انشاء الله دوام ایدە چکدر.
مجله نك اجمالی و عمومی فهرستی بو بابلردن عبار تدر: قرآن کریم نك
مرتب ترجمه و تفسیری، احادیث شریفه: ترجمه و شرح لری، باب
الفتوی: خلق آراسنده واقع بولا تورغان مهم مسئله لرده جوابلر.
اجتهاد و تقلید نك معنالی و بوگا متفرع مسئله لر، سنت و بدعتلر:
سنتلر نك بیانی، آرازده دیندن صانالوب یورگان بدعتلر گه تنبیه.
سیر و تراجم: رسول الله علیه الصلاة والسلام واصحاب کرام
و بشقه سلف صالحنك سیرت لری و خدمات دینی لری، تربیه و تعلیم:
مکتب و مدرسهلرده تربیه و تعلیم اصول لری، اماملر احوالی حقنده
ملاحظهلر، احوال ملیه: ملت نك دینی واجتماعی حاللرندە فکر و ملا-
حظه لر، تقریض و انتقاد: عموماً مهم یاگا اثرلر حقنده وبالخصوص
درس کتابلری توغروسنده تقریض و محاکمه لر، مقالات: علمی و ادبی
و سیاسی مقالهلر، اشعار: اخلاقی و ادبی شعرلر، حکمتلی سوزلر
و عبرتلی واقعه لر، محررنك سیاحت نامه سی.
اشبو بابلرده چیتدن یازوچیلر نك مقاله لری مجله نك مسلکینه
موافق بولغانلری مع الممنونیه درج ایدلور.
مجله نك یللق آبونہ سی ۳ صوم، یارتی یللق بر صوم ۵۰ تین.
نسخه سی ۱۵ تین، اداره گه یبارله چک خط، مقاله آقچه غزیته
و مجله لر بو آدریس برله یبارلور گه تیوش:

Казань,

Мулль Галимджану ГАЛЪЕВУ.

الدیور والاکدب

۱۴ نچی سان ۱۳۳۳ سنه رمضان ۱ سهشنبه ۱۹۱۵ سنه ۳۰ ایون.

تفسیر

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرِي تِلْكَ
 أَمَانِيهِمْ قُلْ هَتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۱۳﴾ بَلَىٰ مِنْ
 أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ
 عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۱۴﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصْرِي
 عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصْرِي لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ
 يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ
 فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۱۱۵﴾

وقالوا لن يدخل الجنة الا من كان هودا او نصارى تلك
 امانيتهم قل هتوا برهانكم ان كنتم صادقين.
 ترجمه: ايتهلر (اهل كتاب) او جماخغه يهوددن ياكه نصارادن
 باشقه لار كرمسلر (يهوديلر: يهوديلردن باشقه كشي كرمس، نصارى:
 نصارى دن باشقه كشي كرمس ديلر) بو (سوز) آنلارنك (قورى)
 هوسلر يدر. (آنلارغه) سوز كز درست بولسه دليل و حجت
 كلتور كز ديكل.

شرح و تفسیر:

يهوديلر توراتنك درست تفسيرندن چيقوب، حجت و برهان

يوليني تاشلاب، تعصب و تقليد اختيار ايتدكلرندن اوزلرينك يوللرينه
 تمام قناعت ايتكانلر، نجاتنى اوز دىنلرندىگنە، اوز يوللرندىگنە ديو
 بلگانلر. حتى عيسى پيغمبر (عليه السلام) كلگاچ آنى و آنك تعليماتىنى
 رد و قذف قىلغانلر و آگا اشانغان و آنى رسول الله ديوچى بارچه
 خلقنى ضالانده ديو حكم ايتكانلر.

اوشانداق خرىستيانلر ده، (بعضلرى ياكە بارچهسى)، هدايت
 و نجاتنى اوزلرينه حصر ايتكانلر، خرىستيانلقدن باشقه نجات يوق،
 باشقه لر (يهود و مسلمانلر و غيرلر) هلاك و تموغ اهلى ديگانلر.

يهود و آنلارنك (يهود دىلرنك ده، خرىستيانلرنك ده) بو حكملىرى
 دىلسز و حجتسىز محض بر آرزو و هووسدر. بو دعوالارنى اثبات
 ايجون، ايسكى عالملىرىنه تقليددن باشقه كتاب الله دن ياكە دليل عقلى
 و برهان فطرى دن، هيچ بر سندلرى يوقدر. شونك ايجون الله
 آنلارنى بو سوزلرنده اسكات و الزام ايجون برهان سورار غە
 پورا، برهانسىز هيچ بر حكم توغرى دگل، برهانسىز، دىلسز حكم
 بالقىر هووسدن توغمه بر خيال غنە اعتقاد و تمسك ايدلورگە لايىق
 دگل ايدكىنه اشارت ايتهدر.

بلكه هدايتنك مناطى و نجاتنك مدارى، همه كتب مقدسه ده مذكور،
 و برهين صحيحه نك نتيجهسى، و فطرة سليمه نك اقتضاسى بولغان
 توحيد صحيح، و عمل صالح ايدكىنى، قاىو اسمده بولسه ده توحيد
 صحيح، عمل صالح بولسه نجات مترتب بولا، اول كمسنه الله
 نك رضاسينه اير شهدر. اشبو مضموننى اشبو صوغنى آيت برله
 بيان ايتهدر:

بلى من اسلم وجهه لله وهو محسن فله اجره عند ربه ولا خوف
 عليهم ولا هم يحزنون.

ترجمه: بلى، هر كم، يخشى عمللى بولدىقى حالده، يوزىنى

اللہ غہ تمام تابش رسہ، ربی حضور ندہ آنک اجری آنی قدر. آندای
کمسنه لر ایچون (آلداغی کونده) قورقنچ یوق ہم آنلار کوینچ
کور ماسلر.

شرح و تفسیر:

یوزینی اللہ غہ تابش رمق، یالغوز اللہنی معبود تانوب ایمان
واعتقادینی درستله مک، ایاک نعبد وایاک نستعین مضموننچه، هر
قایو اشده یالغوز آنی خالق و مؤثر دیو بلمک ایله در. بر
نرسه گه یوزینی بیرو، تابشرو، آگا تمام بیرلو، یالغوز آگا محبت
ایتو، یوزینی باشقه دن دوندر و سیلنچه بولادر. بس بو جمله
توحید و اعتقاد صحیح لزومینه اشارتدر.

«وهو محسن» جمله سی فعل حسن صاحبی بولونی بیان ایتمکله.
نجات و چن هدایت ایچون، اعتقاد صحیح یانینه عمل صالحنی شرط
ایتو بولادر.

البته هدایت و نجات اشبو (اعتقاد صحیح و عمل صالح) ایکی
امر برله گنه حاصل بولا. شول ایکی اش برله گنه مطلوب بولغان
چن ایمان، قرآنده وعده ایدلگان چن نجات و خلاص درجه سی
حاصل بولا.

بلکه هر قایو دینده گی کبی اسلامده مقصود بالذات اعمال
فاسده دن آرچیلوب، اعمال صالحه برله توزه لمک و بیزه نمک و شونک
ایله هر کمگه یخشی اورنک بولمق، اللهنک قانون و نظامینی ساقلاب
بنده لک وظیفه سینی او تامکدر.

ایمان و اعتقاد صحیح و معرفه الله کما ینبغی مذکور حاللر
و مقصودلر ایچون شرط وایک عمده مقدمه؛ بناء علیه هر کم اوزینی
اشبو آیت مضمونینه موافق ایتسه، توحید و تصحیح اعتقاد ایله

مهر فتنی در ستهاب، اعمالینی احسان و اصلاح ایتسه، اهل جنت بولور، آلدافی کونده خوف و خطر دن امین بولور. هدایت و نجات، خصوصی یهودیلك، خرسیتیانلق، مسلمانلق اسملرینه دائر دگل، بلکه مذکور صفتلرغه در.

وقالت اليهود ليست النصارى على شيء وقالت النصارى ليست اليهود على شيء وهم يتلون الكتب كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم قاله يحكم بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون.

ترجمه: یهودیلر: خرسیتیانلر درست یول اوزره دکللر دیدر، خرسیتیانلر: یهودیلر درست یول اوزره دکللر دیدر، اوزلری (یهود و نصاری) اللهنک کتابینی اوقیلار، (الکده) بر نرسه بلمگان خلقلرده بونلارنک سوزلری کینی ایته ایدیلر. بس الله قیامت کونده بونلارنک اختلافلی اشلرنده اوزی حکم ایده چکدر.

شرح و تفسیر:

بنده اوز حالینه قناعت ایتوچان، تیوشنچه نظر و فکر قیلماسدن دینی بابندهده جزا قان حکم قیلوچان در. اشبو خلق و طبیعت بوینچه یهود و خرسیتیان ده اوزلری اهل کتاب، دین سماوینک ار بابندن، اول بابنده علم و معرفت و برلگان گروه و اصلده بر دین اهل اولدقلاری حالده، درست نظر ایتماینچه، بر برینی تضلیل ایدرک اختلاف و افتراق آفتلرینه گرفتار بولغانلار. کتاب اللهنی تیوشنچه آگلامای و بر کتابقه قناعت ایتوب، صوخره متمم و مکمل بولوب کلگان ایکنچی کتاب اللهغه انکار و کفر قیلوب، بر برینی تکفیر و تضلیل بولینه کرگانلر. بو حال، الکی دینسر، جاهل خلقدهده بولغان، لکن آنلار جهالتلرندن ناشی موندای سفاهت یولنده بولغانلار.

کتاب سماوی اهلی بولغان قومگه بو روش تیوش دگل، بلکه هر
 قایو کتاب و دینگه عناد و تعصبسز، توغری فکر و درست نظر ایله
 باقوب، ما هو الحقنی قبول ایتوب، همه اختلافنی یوقالتوب، تورات
 وانجیل و قرآن تعلیماتینی برمسلك صحیح، تجدید و اصلاح ایدلمش
 بر دین منجی تانوب تسلیم و التزام لازم ایدی. لکن اول حالگه
 موفق بولمغانلار، اختلاف و شقاقنی اوزلرینه خلق و عادت اتخاذ
 ایتکانلر. شول خلق بوینچه، تورات و انجیل اصولنچه، باری
 آنلارنی مکمل بولوب کلگان اسلام و قرآننی ده قبول ایتمگانلر.
 ملا عالمجان البارودی.

حدیث

۷۸. سَافِرُوا وَتَصَحَّوْا.

ترجمه: سفر قیلگن ساوغورسز.

حدیثنی احمد، بیهقی، طبرانی، حاکم، ابونعیم، شیرازی کبی الوغ
 محدثلر روایت ایتکانلر. بعضلرنده «وتغنموا»، بعضلرنده «واغزوا
 تغنموا»، بعضلرنده «وتسلموا» آرتدرلغان. بعضلری: «سافر و ترحموا
 و صوموا تصحوا و اغزوا تغنموا» عبارتله کوچورگان. روایتلرنک
 اکثری سند اعتباریله ضعیف ایسهده، امام احمد روایتدهگی سندی
 صحیح دیمشدر.

بر تقدیر سند سارترین بیک قوتلی بولمسده معنی و مضمون
 اعتباریله درست و ثابت حدیثدر. سفرنک ساولقغه سبب بولمقی فن

طب بويىنچە دە ، تجربە بويىنچە دە ثابت اشدر ، چونكى سفردە گودە
 حر كتله نه ، بتون گودە قاننگ يورمكى اعتدالغه كيله ، ايوشقان ،
 ضررلى بلغمى وغيرى ماده لر تحليل ايدله ، فضول (آرتق) ماده لر
 قبوله ، يوغالا ، و بناء عليه يمك ، ايچمك اشتهاسى آرته و غالبا كر
 كنجە گنه بولا . اشبو روشلر بارده صحت ايچون نافع و معين حاللردر
 هر كم آز فكر برلده آگلای آلورلق اش : كشيگه خسته لق حضرد ،
 حاصل بولادر . سفردە خسته لق ايرشماي ، ياكه بيك نادر ايرشه در .
 مونك سببى مذکور اشلر بولسه كرك ، خير سبب معنوى ده بولور .
 چونكه مسافرنك اللهغه تضرعى و قالغان عائله واقاربى نك خير
 دعاسى البته ضايع بولا تورغان شيلر دگلدر ،

بونلرنك اوستاوينه صحت ايچون ايك مؤثر نرسه - يخشى
 بولمق شرطيله - هوانك آلماشينوى بولا . وشول سفر اثناسنده ايوده گى
 و ايلده گى بعض تشويشلردن جان بر آز طنچلاب ، تورلى ياگنى
 نرسه لرنى كورو و ايشدو برله يوانا و بايتاق لذت و راحت كوره .
 مونه اشبو آزغنه بياندن ، سفرنك ساغلقغه سبب بولمقنى
 آغلارغه ممكن . شونلقدن بايتاق خسته لارغه طبييلر سفر و تبديل
 هوا برله توصيه قيلالار . خصوصا اعصاب (نير با) ، معده و دماغ
 خسته لقلرى كيلرده آيورم فائده سى سينالمشدر .

بعض روايتلرده گى كى سفرنك غنيمتكه و رزقغه سبب بولمقى ، و
 سافر و اغنموا ، سافر و اتر بحوا ، سافر و اتر زقوا ، روايتلرينه كورده
 حديث بيك معقول المعنى و مجرب الثبوت در .

چونكه سفر برله ثروت و بركت حاصل ايتمك ، دنيا نك هر
 يرنده تجربە ايدلمش و قبول ايدلمش برمسلك تجاريدر .

الكى قريشك تجارت و ربح ايچون قشده يهنگه ، يازده

شامغە سفر لىرى، قرآن و تارىخ ايله ثابت، رسول الله صلى الله عليه وسلم نىڭ دە ياشلىكندە قوشولدىقى امر مشروع و مسموندىر.

ظهور اسلامدن سوڭرەدە عربلار، آفريقا، اورته آسيا، هند و خطاي مملكتلرینه قدر و سائط نقلیه نىڭ ايك نچار و آغير و قتلرندە سیر ايتكانلر، و كلیتی ربحلر كورگانلر، و آنلار موندای سفرلرندە مال و رزق ربحی اوستینه، دینی ربحلارده حاصل ايتكانلر. يورگان يرلرندە اوزلرینی يخشى توتدقلارندن، هداية اسلامیه نى و احكام دینییه نى يخشى رعایه و محافظه ايتدكلرندن، كوب آدملرگه يخشى اورنك و عبرت بولوب، اسلامغه ميللرینه، و كوب دانلارنىڭ شرف اسلام ايله مشرف بولولارینه سبب بولغانلار، بوروشلر (سفرلردن ايكی تورلی ربح، دینی و دنیاوی فائده) حاصل ایتو، هر زمانده آرماز بولاكلكان.

حدیث شارحلارندن بعضلرنك صحت و رزق و ربح و غنیمت نى، ظاهری و باطنی، مادی و معنوی قسملرندن اعم معنی گه حمل ایتولری، اشبو نظر برله بیک توغرىدر.

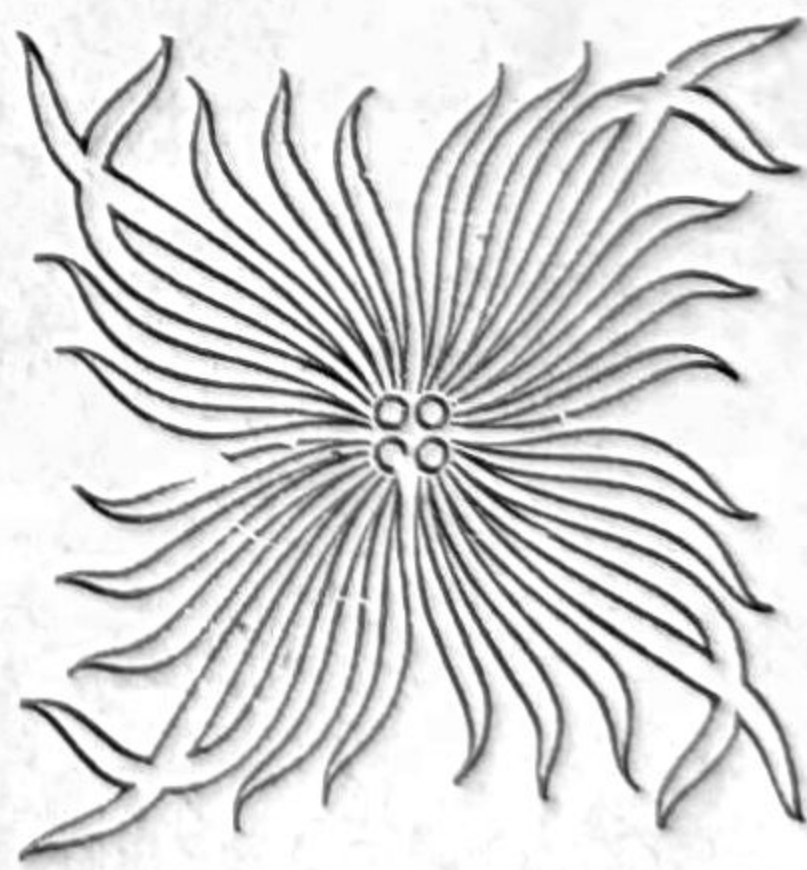
سفرنك مذکور نتیجه لرینی، اخلاقنی شامل بولغان معنی گه حمل ایتمكده درست احتمالدر. چونكه سفرده تورلی حاللر، تورلی اخلاقی كشىلر اوچراوی سببلی مسافر - البته عقلی و فكرلی بولمق شرطیه - بايتاق اخلاقی تجربه لر حاصل ایتوب، توزالو يولینه كره و بايتاق توزالده.

ایل قارتلارینك: «يورگان تاش شوماره» دیدكلری كبی كوب ير كورگان، كوب كشی كورگان آدمنىڭ كشىلكی و معامله سى و عامه اخلاقی بايتاق شومارغان و توزه لگان بولادر.

تجارت ایچون سفرلر، بزنىڭ مملكت خلقنده الك زماندن

بيرو آزماز بار، تركستان، قزاقستان ير لرينه باروب تجارت
 ايتوب قايتولار، وبعضلرنك آنده اورناشولاري بولغاغان. اول
 سفرلرده تيل ومعرفتكه كوب احتياج بولمدقندن عامي وعادي
 آدملرده استفادة ايتكه لگهن، لکن صوغني زمانلارده تجارت بابنده
 اصوللي ومعرفتلي يهوديلر وروسلر مذکور يوللرني بلدكندن
 مسلمانلر ايچون اول طرف بر آز قارايفغان، اول طرف خلقينك
 ساده لکندن استفادة قیلوب يورگان قران وبلغار سوداكارلري
 ايچون اشلر آغرايفغان. ايندي مسلمانلارغاده دنيا نك هر تورلي
 مالي برله تجارت ايدر لك بولوب حاضر لنمك، باشقه انسان
 بالالاري كبي آوروپا آمريقا مملكتلرندن قورقمای سفر ايتمك
 وتجارت ايتمك تيوشلي، وهر يرده اوزينك اسلام بالاسي، همده
 يراقلي، اشلكلي بالاسي ايدكيني كورستمك تيوشليدر. تاكه صحت ده،
 ربحده، رزقده كسب ايتسون، باشقه لار اش يوناتكانده ميچ
 باشنده يوقلاب قالماسون. والسلام على من اتبع الهدى.

ملاعالمجان البارودي

مبارك رمضان ياقلاشو مناسبتيله

رحمت، مغفرت و برکت آیی بولغان رمضان شریف یاقلاشدی. نفسنی تربیه، اخلاقی تهذیب، برکت و سعادت گه سبب بولغان بومبارك آینی مؤمنلر البته غنیمت بلوب شادلق برله قارشولاب، بو آینک فیض و برکتندن حصه آلوب قالورغه البته اجتهاد ایدرلر. رمضان، مؤمنلر ایچون رحمة آلهیه، ایکن کوب تجلی ایتکان آیدر! اهل ایمانک رحمة آلهیه گه سعادت ابدیه گه ایریشو سببلری بومبارك آیده تمام حاضر لندیگی، عمل و عبادت، توبه و استغفارلری قبول و اجابت بابلری تمام آچلدیغی معلومدر.

جامع الصغیرده (قال الله تعالى کل عمل ابن آدم له الخ) دیب باشلانغان اوزون بر حدیث قدسی نک مالا ترجمه سی: مسلمانلر نک روزغه بشقه عمللری اوزلرینه اضافه ایدلوب، مگر روزغنه الله تعالی غه اضافه ایدلمش. چونکه روزه کوزگه کورنمگان یاشرن بر عمل بولدقندن، الله دن بشقه برکمک بوگا اطلاعی بولمیدر. شونک ایچوننده کوزگه کورنگان بشقه عمللر عاملرینه نسبت ایدلگان حالده، روزه عملی آرتوق شرافتلیکندن، سرلی بر عمل بولغانلقدن الله تعالی غه اضافه ایدلمشدر. یعنی بو عملنی تشریف و تکریم ایدوب الله اوزینه اضافه قیلمشدر. بونک ثوابینی ده تعیین ایتمای اوزینه اضافه ایدوب وعد ایددر. بشقه عمللر نک ثوابلری مقدار ی بیان ایدلگان حالده روزه ثوابینک مقدار ی الله نک علمنه تفویض ایدلمشدر.

روزه، شرطلرینی رعایه ایتکانده دنیاده روح و نفس گه ایرشیردای ضرور لردن، آخر تده تموغ اوتندن پرده بولادر. روزه بولغان کشینک آغز ایسی الله قاشنده یقار ایسندنده خوشراق، یعنی بزم

قاسم زده يفار ايسى نىچك مقبول ايسه، روز دهه و آنك عوارضى ده
الله قاشنده شولقدر مرضى ومقربدر. روز هلى آغز نك ايسندن
فرشته لردنلندىكى كىي آخر تده صائملر نك آغز لردن يفار دن ده
خوش ايسلر چغاچقدر. روز دهغى اشبو عالى معنوى فضيلتلرنى
ساقلار ايچون صائم بولغان كشى نچار سوز لردن، دشمانلاشو
سوگيشودن ساقلانور غه لازم. اگر بر كشى نچار سوز لردن بر له
شتم قیلور غه سوگهر گه كرشه قالسه، اوز اوزينه: مين روزه
روزه مه كمچيلك كيلماسون ديب نفسينى منع قیلور غه تيو شدن.
الحاصل روزه كىي بر عبادت ايچنده بتون حرام اشلردن ساقلانوب،
خالص كوكل بر له الله نك طاعت و عبادتنده دائمچيلك قيلمق، روزه نك
كامالغى نك شرطلردن بولادر. روزه طوتقان كشى ايكى تورلى
شادلقغه ايرشیر. برسى افطار ده روزه سيني تمام ايدو گه شكرانه
ايدوب يمك اچمك بر له لذتلبوب شادلانودن. ايكنچى سى الله تعالى نك
آخر تده وعد ايتدىكى اجر و ثوابلر گه و دیدار آلهى گه ايريشو
شادلقيدر.

مذكور حديثك مالى روزه نك كمالينك بعض شرطلر ينى،
صائم نك جهنم اوتندن امين بولوب جنت گه ايريشوب ايك الوغ
سعادت بولغان الله نك جمالينه نظر قیلونى بلدره در كه الله تعالى نك
انسانلر غه احسان ايتكان نعمتلرينك الوغلر يده اشبو نعمتلر بولادر.
شونك ايچون مسلمانلق دعوا سنده بولوبده روزه طوتماو، ياكه
طوتوبده كمالينى رعايه ايتماو بيك زور ضايعات ومحر وملك، والوغ
خسارتدر.

روزه، كلمه شهادت صوغنده اسلام ركنلر نك او چنچى سيدر.
روزه لغتده مطلق بولاروق كرك سوز، كرك آشامق اچمكدن
طيلو بولادر. شريعتده روزه غه اهل بولغان كشى نك نيت بر له،

طاغۇن قوياش باتقانچە آشاو، اچوو جماعدن طيولوب تورماقيدر.
مسلمان، عاقل، بالغ، حيض و نفاسدن پاك كىشى روزغە اهل بولادر.
روزەنك فرض، واجب، سنت، مستحب و مكروه بولغان تورلى
قىسملرى باردور.

رمضان روزەسى ھجرتدن يىل يارم اوتكاج تحويل قبلە صوگۇندە
فرض بولمىشدر. فرضيتى (يا ايها الدين آمنوا كتب عليكم الصيام)
(فمن شهد منكم الشهر فليصمه) كىبى آيە كريمەلر، واجماع امت
برلە ثابتدر، شونك ايچون رمضان روزەسى ھر بىر مكلف مسلمانغە
فرض بولدىقندن، انكار ايدوچى كافر بولادر.

روزەنك فائىدەلرى كوب بولسەدە ايك زورى نفسنى تربيە،
كوز، تل، قولاق كىبى ھر بىر اعضانى مشروع عملرگە عادتلىندور،
نچار اشلردن بيزدردور. روزە سببلى اعضالرنك حرىكتلر يىنە بر آز
ضعفلك كىلەدر. شونك ايچون تجربە ايهلرى: «نفس آيحقان زماندە
اعضا طوق بولا، بالعكس نفس طوق بولغاندە اعضا آچ بولادر،
طوقلقدە حاكمك نفسدە بولوب، روزە زمانلر ندى عقل محكومك دن
قو طيلوب نفسگە حاكم بولادر» ديگانلر.

روزەنك فائىدەلرندىن: بايلر، فقيرلر خاصە سندن بولغان
آچلق آچىسن بر آز وقتقنە بولسەدە طاتودقلىرىدىن، فقيرلرنك
حالينى آگلارغە و آنلرغە رحمت قىلور يىنە سبب بولادر. چونكە بايلىق،
راحتدە بولغانلر فقيرلرنك چىكدكلىرى آچلىق الملىرىدىن چىتدە
بولدىقلىرىدىن، وقتلى غنە بوالمنى طانوب آچلىق آچىسن ذوق
ايتولرى سببلى، ھملىرىنى بوالمدە آچلىق آچىسندە اوتكارگان
بيچارەلرنك حاللىرىنى ايسكاروب بناء عليه آنلرغە رحمت ايدوب
قوللىرىدىن كىلگان ياردملىرىنى قىلور غنە كر شىرلر، بونك برلە

فقير لرنك حاللرينى خوش قىلوب الله تعالى نك ر ضاسينى ده حاصل
 قىلغان بولور لرن روز ده دخى بر فائده باى و فقير آچلق المينى
 طاتوده بر ابر بولوب، بو بر ابر لك فقير لرن ايچون تسلى بولادر،
 فقير لرنك حالينه نظر و رحمت قىلو حقنده، حضرت على نك
 حكمتلى مکتوبندن بعض فقره لرنى ترجمه سى بر له بو اورنده درج
 قىلنه در: حضرت على، بصره ده غنى عاملى عثمان بن حنيف نك بر طوى
 مجلسينه دعوت ايدلوب اجابتينى ايشتكده اشبو حكمتلى مکتوبنى
 كوندرمشدر:

«اما بعد يا ابن حنيف فقد بلغنى ان رجلا من فتيه اهل البصر
 دعاك الى مآذبه فاسرعت اليها تستطاب لك الالوان وتنقل اليك
 لجفان وما ظنت انك تجيب الى طعام قوم عائلهم مجفون و غنيهم مدعو»
 ترجمه: اما بعد اى ابن حنيف اهل بصره يكتلرندن برسى سيني طوى
 مجلسينه دعوت ايدووى، سئگده اجابت گه آشغووك، بو مجلسده
 سنك ايچون، تورلى طعاملر حاضر لنوب طعاملر بر له طولى تورلى
 تاباقلر آديگا قويلغانى بگا اير شدى. لکن فقير لرن محروم، بايلرى
 چاقر لغان موند اى مجلس گه سنى اجابت قىلور ديبظن ايتمگان
 ايدم. آخرى بولسه كرك.
 م . ن . ت .

دین حقنده

باشی ۱۰ نچی سانده

اسلام و علم

اسلام برله چن علم، حقیقت آناسینک ایگز بالالری بولدقلرندن، دین اسلام علمنک ایک چن دوستی ایک شفقتلی نوغانی بولادر. اسلامنک حقیقی علم و فن گه خلاف بر نقطه سی یوقدر. قطعی درجه سینه ایرشمگان فنی نظریه لر بر طرفه تاشلانسه، ثابت و قطعی بولغان فنی مسئله لر هر بری اسلام تبلیغاتینه موافق لغی بلنور. ظاهرده خلاف کورنگان مسئله لر بولا قالسه، حقیقتده خلاف یوقلغی دقت صوکنده ظاهر بولور. علم و فننک تره گی عقل بولسه، اسلامده ایمان و عمل برله تکلیفنک مداری ده عقل، دین ده بصیرت نك سببی ده علم برله نورلنغان عقل بولادر. علم و عقل، اسلام نظرنده انساننک ایک شریف صفتلرندن سانالادر. (والذین او توا العلم درجات) (وما یعقلها الا العالمون) کبی آیه کریمه لر علمنک اسلام نظرنده گی مزیتن آچق کورسته در. اسلام نقطه سندن علمنک موقعن آچق کورستگان بو کبی دلیلر کوز آلدنده بولوب تورغانده، اسلامدن علم و حکمتدن درست معلوماتلری بولمغانلر نك علم و فن حقنده غی یالغش تلقینلرینه قولاق صالماسقه تیموشلی.

اسلام نظرنده عقلنک ایک شریف صفت بولووینه شارع علیه الصلاة والسلام حضر تلرینک (دین المرء عقله ولادین لمن لاعقل له) حدیث شریفی آچق دلیلدر. رواه ابو الشیخ وابن النجار عن جابر رضی الله عنه.

قرآن کریمنک کوب آیتلرنده عقل برله تدبیر، تفکر، استدلال

واجتهاد قیلورغه امر لر وارد بولوب، بناء عليه رسول الله صلى
الله عليه وسلم حضرتلری عقل سلیم نى هر خصوصده رهبر قیلورغه
توصیه ایدوب (قوام المرء عقله ولا دين لمن لا عقل له) بیورمشدر،
رواه البيهقي عن جابر رضى الله عنه. عقلن استعمال قیلمغان، نظر
واستدلال برله معنوی و مادی ترقی و تکامل گه اجتهاد ایتمگان مسلماننك
غضب آلهی گه دوچار بولاجاغندن (ان الله يبغض المؤمن الذي
لا زبر له) حدیث شریفی برله خبر بیرمشدر، رواه البيهقي عن
أبي هريرة رضى الله عنه. اسلام، عقلغه بودرجه عالی قیمت بیروب،
اشیو الوغ نعمت و أسطه سیله علم تحصیل قیلورغه بیورهدر،
بیشکدن قیرگاچه علم طلب قیلونى هر مسلمانغه فرض ایدهدر. بو
فرضنى بالغوز ایرلرگه تخصیص ایتماى، بلکه اسلامنى قبول ایتکان
هر بر ایر، قر، خاتون، یاش و قار تلرنك جمله سیننه فرض و لازم
قیلادر. بوتوغریده عمومی امرلر حسابسز کوبدر. بناء عليه مسلمانلقدده
بر ایر نيقدر علم و معرفت کسب قیلو برله مأمور بولسه بر خاتونده
شولقددر علم تحصیل قیلو برله مأمور بولادر. هر مسلمان اوزینه
لازم بولغان علمنى تحصیل برله شرعا مکلفدر.

علم و معرفت مسلماننك جو یالغان مالی قایدن تابسه شوندن
آلورغه تیوشلی بولغانلقدن، اسلام دیارنده تابولمغان علم و فنلرنى
چیت یرلرگه کیدوب از لرگه نابارغه طر شمع لازم بولادر. بو
کونده علم و فنلر یاور و پاده ترقی ایتدیكى، اسلام دیارلری بو خصوصده
بيك آرتده قالدقاری کورنوب تورادر. علم ايك یراق بر دیارده
حتى قتايدده بولسهده شول یرلرگه کیدوب علم کسب قیلورغه مأمور
بولدقمزدن یاور و پا آمر یقالرغه کیدوب علم تحصیل قیلوق مسلمانلق
وظیفهسى بولادر.

بر زمانلرده یاور و پاده دین برله علمنك نزاعده بولوینى

کور و چیلر، اسلامیت نكڭ ده علم برله یشه میه چگینی وهم ایتکانلر ایدی. لکن دین اسلام نك علم گه نیکدر اهمیت بیردیکی، علم گه تشویق (در دله ندر و) خصوصنده نیکدر توصیه لر ایتدیکی، تاریخا معلوم بولغان بور نغی مسلمانلر نك علم و معرفتده عصر لر نده ایک مترقی ملتار دن بولدقاری تدقیق و تفکر ایدلسه بو وهم نك بیک حقسنر و یا لغش بولدیغی ظاهر بولور. فی الحقیقه اسلام قاعده سنجه مسلمانلر آراسنده عمومی مساوات بولغان حالده، علم گه بیردیکی اهمیت سببندن اهل علم گه بر امتیاز احسان ایدلوب (هل یتوی الذین یعلمون والذین لایعلمون) بیورلمشدر. یعنی بر برسینه مساوی بولغان انسانلر نك، یا لغوز علم و عرفان برله امتیاز تابولری حقیقتی میدانغه قویلمشدر. درست! (فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون) بلمگا. نلر گز بلگا نلر گز دن او گره نکر علم و معرفت تحصیلنه اجتهاد ایدکر دیب فرمان قیلوچی بر دین نك علم برله الفت ایتمیه چگینی ظن ایتمک اصلا توغری بولماوی بیک ظاهر در.

(ما اکتسب مکتسب مثل فضل علم یهدی صاحبه الی هدی او یرده عن ردی ولا استقام دینه حتی یتقیم عقله) رواه الطبرانی عن عمر رضی الله عنه. کبی حسابسنر کوب توصیه لر علم گه ترغیب و تشویق لر بر لن طولی بولغان دین اسلام نك اهلی علم گه ایک نق یابشقان، علم یولنده ایک آلدن تورغان ملتاردن بولورغه تیوشلی بولسه ده، مع التأسف حاضرگی احوال بونك عکسنجه در، نادانلق شولقدر میدان آلمشدر که اسلام ملتی حقیقتده اولگان، ظاهرده متحرک بر جنازه، اسلام دیاری بر مزارستان حالنده در. وفي الجهل قبل الموت موت لاهله * واجساد هم قبل القبور قبور. وان امراً لم یحی بالعلم میت * ولیس له حتی النشور نشور. حضرت علی. یعنی: نادانلقدن، اولمدن الک نادانلرغه بر اولم باردر، بو

كبيلىرىڭ بىزنىڭ قېرىدىن كېرىدىن، بىر كىشى ئىلىم بىرلە ئىرىك
بىر لىماس، اولكىدىن بىشقا نۇرسە توغۇل، آنىڭ ئىچون قىيامەتگە چە ئىلىمك
بىر قىدر، دىمىك.

ھەر مۇسلىمان، دىنىنىڭ ھىكمىتىچە دىن و دىنئاسىنىڭ سەئادىتىنە واسىطە
بىرلا ئىلىم و فنلارنى تىھسىل قىلو بىرلە مەكلىف، بىر تىكلىفنى رىئايە
قىلماي و زىيەت مەزنى اول تامدىكىمىز جىزاسىنى بىر كۈندە چىكىمەكتەمىز،
شولاي بىرلا ئورۇن بىدە ئىلىم و فن تىھسىلەنە مەمانەت كۈرستۈچىلەر،
ياكى بىرلەرنىڭ ئىز و مۇسۇلگەندىن بىر تىھسىلەنە مەمانەت كۈرستۈچىلەر،
مۇسۇلمان، دىن گە جىنايەت ئىدۇچىلەر گە رىئالىق كۈرستىمەك دىرست
بىر لىماس.

ئىسلامنىڭ ھىقايىتى. رۇھىنى آنگىلارغە ئىجتىھاد قىلىمىق لازىم دىر.
شول و قىندە ئىسلام بىرلە ئىلىمنىڭ سەئادىتىگە ئىرىشىر ئىچون ئىككى
الو غ رىكن (تۈرك) ئىكەنلىكى مەلۇم بولۇر.

ئىسلامنىڭ ئاساسى ئىلىم و فن گە مۇخالىف بولۇشىنى ياكى مۇسلىمانلارغە
فىن تىھسىل قىلو ھاجەت بولمايىنى دىئا قىلوچىلەر، ھىقايىق ئىسلامدىن
غەپلىرىنى مەيدانغە قۇيۇچى كەسنىلەردىر. مە ھىذا مۇسلىمانلار بىر ئىككى
تۈرلى ئىفكار آراسىندە، ئولقەندە قالغان كۈيىمە كىبى چىپالوب
تۈرلەر. ساھل سەلامەتگە ئىرىشىر دىئا مەھر قىو دانلارغە مۇھتاج
بولالار.

بىر قىندە بولغانلار بىر ئاز ئىنصاف و وھدانلارنى قەيتۈب، دىن
ئىسلامنىڭ ئىلىم گە دىشمن بولمايىنى، ئىلىم و فنلارنى تىھسىل قىلۇرغە
ئىمىر ئىتدىكىنى اولگەرنوب، ئىسلامنىڭ مۇتەئەسسىنە مۇوافىق ھەركەتتە
بولسەلەر، ساھل سەلامەتكە و سول ئىچون ئىمىدىلى بىر يول آچىلو وىنە
ئىقدىر ھوش ھىدمەت ئىتكان بولۇرلار ئىدى
(آخىرى بار.)

وعظ ونصیحت مسئله سى [۱۴ نچى ساندىن مابعد]

لكن بونك بىر لاه گنه كفایه لىمى دىن گه تهمت عقل و فن گه حقارت
 بولنده ینه بو سوزلرنى سويليدىر «ير ياراتلدىقدىن صوك عرشدىن
 بى فرشته یدى قات یرنك توبینه اينوب یرنى موینى اوستینه کوتارمش،
 بى قولینی مغربكه برسینی مشرقغه صوزوب یرنى بو صورتده
 طوتوب تورمش» همان غرابت آرتا بارادر. ايمدی فرشته نكده
 اورنسز تورمازلغینی دوشینوب بو مشكلنى حل قیلور ایچون خیالی
 حکمنچه ایتهدر «یرنى کوتارگان فرشته نك آياقلىرىنه باصارلق
 اورن بولمغاندىن جنتدن یتمش مك موگزلى قرق مك آياقلى بى
 اوگوز كوئدرلدى، فرشته آياقلىرىنى اوگوز نك يىلكه سینه قويدى»
 قصه چى افندی فرشته نك آياقلىرى اوگوز يىلكه سنده قرار لانه
 آلمادىقدىن، بوگاده بى چاره تابوب جنتدن بى شیل ياقوت چغاروب
 آنى اوگوز اوستینه قويدىر، بو تربيدىن صوك فرشته نك آياقلىرى
 قرار تابادر. لکن ایکنچى بى مشكل چغه در، كه بوده اوگوز نك
 موگزلىرى، بونلر شو لقدر زور در كه قصه چى بونى صيدورلق
 اورن تابا آلمى تورغانده، نهايت بو موگزلرنك اوچلرىنى یرنك
 طشره سینه چغارو روشنده بو مشكلده حل قیلنه. لکن اوگوز نك
 قرق مك آياقلىرى توررغده بى اورن البته لازم. بونك ایچون
 ديگگزنى تعین ایدوب، ديگگزلرنك مد و جزر لریده بو حیواننك
 صولش آلووندن بولغانینی ایتهدر، اوگوز نك آياقلىرى آستینه
 یدى قات كوك یدى قات یر قالونلغنده بى تاش یرلشدره در. لکن
 هنوز مشكل بتمى. بو تاش ديگگزده نیچك قرار لانورغه كرك،
 بوگاده بى اورن مطلق لازم. ايمدی بونك ایچون اسمى نون،

کنيه سی یلهوت، لقبی یهوت دیگان غایت الوغ بر بالق تابوب
تاشنی بالقنک صرتینه اور ناشدره در. نون دیگگز ایچنده، دیگگز
جیل اوستنده تور مقده ایمش. قصه چی جیلنی کوتاروب تور رلق
اورن بولما دقندن، بونی قدره آلهیه گه تابشره در. باشدوق قدره
آلهیه نی خاطر لگان بولسه گوزل بولور ایدی، [۱]

ینه ایکنچی بر نمونه، بر موضوع حدیث: گویا رسول الله بیورمش
«بر کمسنه بگا تعظیما صلات و سلام ایتمسه الله تعالی اول صلاتدن
بر قاناتی مغربده، برسی مشرقده، آیاغی یدنچی قات یرنک آستنده،
موینی عرش گه طوتاش بر فرشته یارادوب، بو فرشته گه قیامتگه چه
مذکور کمسنه گه استغفار قیلور غه امر قیلور [۲] انسانلرنی حق
یولغه دعوت وار شاد قیلغان رسول الله غه صلات و سلام ایتمک هر
مسلماننک وظیفه سی. لکن مسلمانلر غه بو وظیفه نی بلدرر ایچون
عقل و نقل قبول ایتمگان خرافه لر اختراع قیلور غه حاجت یوق.
انساننک دینی عقیدر دیه بیورغان رسول الله صلی الله علیه و سلم
حضرتلرینه موندای عجیب حدیث اسناد قیلوب افترا یدر گه جرئتلمو چی
اویلا رغه تیوش ایدی: اگر ایکی کشی بر وقتده بور و شده رسول الله غه
صلات و سلام کیتسه لر، فرشته نک برسی بتون اورنی طولتور -

[۱] روی ان الله تعالی لما اراد ان یخلق السموات والارض خلق
جوهره خضراء اضعاف السموات والارض ثم نظر اليها نظرة بهیة فصارت
ماء ثم نظر الى الماء فعلى وارتفع منه زبد ودخان وبخار وارتعد من خشية الله
فمن ثمه يرتعد ذلك الماء الى يوم القيمة وخلق الله من ذلك الدخان السماء
الخ درة الناصحين.

[۲] عن النبي عليه الصلاة والسلام انه قال من صلى على تعظيما لي جعل
الله تعالی من تلك الصلاة له جناحان جناح بالشرق وجناح بالمغرب ورجل
تحت الارض السابعة وعنقه متصل بالعرش ويقول الله تعالی لهذا الملك
صل عبدي فيصلی علیه الى يوم القيمة. درة الناصحين.

دقتدن ایکنچی سی قایده تور رغه كرك. لکن موندای سوزلرنی عقل و منطق برله اولچهر گه ماتاشوده عبث اش بولادر.

ینه بر نمونه: گویا رسول الله دیمش «قاف تاوینک آرتنده دنیا قدر یدی مرتبه زورلقده، نباتسنر، کمش کبی یر باردر، بو یر اینه تاشلاغانده یر گه توשמازدای فرشتهلر برله تولوغدر. بو فرشتهلرنک هر برینک قوللرنده فرق فرسخ اوزونلغنده الممر باردر. بونلر هر جمعه کیچه سنده قاف تاونده جیلوب اللهغه تضرع وامة محمدیه نك سلامتگینه دعا قیلورلر [۳] رسول اللهغه اسناد ایدلگان بو کبی موضوع حدیثلر، عوام ناسقه تلقین ایدلوب غفلت و عطاتلریته سبب بولغانی بیک ظاهر: ملیار دلر چه فرشتهلر بزم سلامتگمز گه دعا قیلوب تورغانده سعی و عمل قیلور رغه حاجت قالمیدر.

سعی و عمل مسلماننک وظیفه سی، علم و معرفت مؤمننک مالی دیب بیوروب تورغان رسول الله علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه بو تورلی معناسز سوزلر اسناد قیلور رغه جرأت ایدوچیلر، اسلامنک یا احمق دوستلری یا که دشمنلری بولور رغه غنه ممکندر. هر حالده بو تورلی خرافه لر نك ضروری یالغوز فکرلرنی گنه سونددر مكدن عبارت بولمی بلکه اسلام ملتینه مادی بیک کوب ضرورلر ده کیلتره در. مثلا آشلق رغه چیکرتکه توشکان بر اورنده شوننک علاج و تدبیرن کورر گه یور وچیلر گه قارشى بر ملا وعظ رغه چغوب (چیکرتکه لر الله طرفندن کونددر لگان عسگرلر آنلرنی هلاک قیلور رغه کرشمک الله نك امرینه قارشى کیلو بولادر، چیکرتکه اولتروچیلر ایك بیوک

[۳] روى عن ابن عمر عن النبى عليه السلام انه قال من وراء جبل قاف ارضا بيضاء ليس فيه شيء من النبات كأنها مثل الفضة وسعتها مثل الدنيا سبع مرات مملوءة من الملائكة لو سقطت ابرة لسقطت عليهم وفي يد كل منهم لواء طوله اربعون فرسخا يجتمعون كل ليلة الجمعة حول جبل قاف فيتفرغون ويدعون بالسلامة لامة محمد عليه السلام مشكاة الانوار دن.

گناھلی بولورلر. بو بزم جزامزدر. بونی طاتورغه تیوشلی (دیب
 وعظ سویلاگانینی نقل ایدهلر. بو سوز ایسه درة الناصحین ده بو
 روشدهدر (مکتوب علی جناح الجراد نحن جند من اجناد الله سلطنا
 الله علی العباد لتخريب النواحي والبلاد عند ظهور الجور والفساد)
 مسلمانلرنی غفلت و عطالت گه تشورگان باشلوچه سبیلردن
 برسی بو تورلی خرافه مجموعهلری بولغان وعظلردن. مسلمانلرنی
 علم و معرفت، سعی و عمل گه ترغیب و تشویق ایتمک کوب
 آیات و احادیث صحیحه بولوب تورغانده، بونلر اورنینه موضوع
 حدیثلر، اسرائیلی حکایه لر سویله ب خلقنی همان غفلتده قالدورغه
 طر شفق بیک زور خیانت بولادر.

وعظ مجموعهلرندن بو اورنده نقل ایدلگان نمونه لر، بو
 کتابلرک مسلمانلر ایچون غایت ضررلی بولوینی کورستهلر.
 بو کتابلرده بونک کبی خرافه لر کوبدر. دقت ایدوچیلر مراجعت
 ایتمیلر ایسه کوروب آڭلارلر. الحاصل بو کبی ضررلردن
 ساقلانو وعظده معتبر کتابلر قوللانو، وعظ اشینی بر مشروع یولغه
 صالو برله حاصل بولور. بو ایسه بیک مهم وظیفه در.

محمد نجیب تونقاری.

بتون قران علماسينىڭ مفتىلىك حقنىدە فېكرى

اورنبورغ مفتىلىگىنىڭ اورنى بوش قالوب ياڭا مفتىگە احتياج
 توشو ايله اورتا روسىيە مسلمانلارنىڭ آلدىنە الوغ مسئله كىلدىگىدىن
 بىز قران اماملىرى بۇ دىنى وروحانى الوغ منصبغە قويلاچاق
 ذاتنىڭ نىندىكى كىمىسە بولورغە تىوشلىگى حقنىدە فېكرىمىزنى عرض
 ايدوب وظيفە مليە، ودينىيەمىزنى اوتەونى تىوش كورەمىز.
 اوڭا بۇ مسئلهگە عمومى روشچە قاراساق ھىر بىر دىن اھلىدە
 توبان درجە وروحانى مامورلار اوستىدە، دىنى فتوالرى بىر، خلقنى
 اخلاقى تىرىيەلەندە افراط و تفریطدن ساقلاپ ايچون منسوب
 بولغان دىنىنىڭ اسرار و حقىقتلرىنى آڭلارلىق، رعايەسى تىوش
 بولغان روح و سياستىنى بلورلىك امىن و محترم بىر ذات تەيىن قىلو
 بتون دىيادە قبول ايدىلغان قاعدە عامەدر. يھود و خرىستىيانلار دە
 بۇ قاعدە رعايە ايدلە و بالفعل اجرا قىلنەدر اوشانداق اسلام مملكتلەرنىدە
 بىك ايسكى عصرلەردىن بىرلى مذكور وظيفەنى اوتاپ ايچون «شىخ
 الاسلام» عنوانىدە بتون دىن علماسىدىن علم، اخلاق و دىيانە جەھتلەردىن
 اوستون بولغان بىر ذات تەيىن ايدلە كىلىش دركە ھمە علماءنىڭ نظارىنى
 آنلارنىڭ تىوشلى رتبەلەرنى كورسەتەن بولسا كە باقىنەن بولورلىق
 بىلگولار و قصورلار بولسا تىبىيە ايتىلسا كە باشقىلەرغە عبرت بولورلىق
 درجەدە تەكدىر و تەزىر قىلوكى و ظايف دىنىيە و مدنىيەنى بۇ ذات
 اوتایدەر، ايمىدى بىزنىڭ روسىيە مسلمانلارنىڭ مفتىلىگىدە اوشۇ و ظايف
 دىنىيە و مدنىيە اوتاپ ايچون تەيىن ايدلەدر. بىزنىڭ اورنبورغ مفتىلىكى
 تەخمىنەن اون بىش مىليون قدر مسلمانلارنىڭ امور دىنىيەلەرنە و بتون
 دىنىيە منصبلىرى ايچون لياقتلى اماملار و عالملىر انتخاب ايدلەنەن

نظارت ایتمک و وظیفه سنده در. اوشانداق بومنصبیلر غه لیاقتلی و اقتدارلی روحانیلرنی یتوشدر رگه طر شفق - آنلرنک باش تریبه لوندن اوک اخلاقی، علمی و فکری جهتلرینه یاقندانراق آشنا بولوب تورماق اوشبو مفتیلک و وظیفه لریدر بناء علیه روسیه مسلمانلری بیک کوب یللدن بیرلی اوزلرینه دیانتی واستقامتی و کورکام خدمتی تانولغان دین علماسی صنفندن بر ذاتنک بومنصب غه تعیین ایدلوینی نیلایلر. دینلرینه اختیار و حریت بیروچی دولت متبوعه لوندن بومطلوبلرینه مساعده نی تیوش صانیلر و شونداق مفتی آرقاسنده دینلرینه و وطنلرینه محبتلری آرتوینی امید ایتهلر.

(صوگنی یارطی عصر اچنده مسلمانلر مرادلرینی حکومتکده یتوشدره آلمادقلرند نمو یا که باشقه سببدنمو بودینی منصب غه مناسبتسز اولاراق بعض کمسه لر تعیین ایدلمشدر ایدی. مسلمانلر بوروشدن خوشنود بولمسه لرده وقتسز و موردسز شکایت قیوسنی آچوب حکومتی بورچو مادیلر.)

مگر اوشبو مرحمتلو پادشاهمز حضرتلرینک بتون رعیه سینیه دینی وحدانی اختیارلرنی توسعه ایتدی زماندن بیرلی تورلی مناسبتلر برله بوالوغ مطلوب حکومتکده ایرشدرلدی ۱۹۰۵ نچی سنه ده، اوقاده اداره روحانیه نی اصلاح فکری ایچون یاصالغان رسمی کیکاش مجلسنده مفتی نک دین علماسندن بولماقی مطلوب کورلدی آندن صوگنی رسمی جمعیتلر دهه شول فکر اهل اسلام طرفندن قبول ایدلدی اوشانداق اوتکان ۱۹۱۴ نچی سنه ده پتر اغر اده مسلمان فراقسیه سینک تشبثی ایله یاصالغان جمعیت رسمیه دهده (اسیزده) مفتی و شیخ الاسلاملر دین علماسندن بولماقنی تیوشدیه اتفاق و قرار ایدلدی (لائحه ۲۷ نچی ماده) و بوروش هر بر وجدان یاسی آغلارلق و تلارلک بر امر طبیعی و قانون منطقی در. اگر غیر

طبيعى اولارق مفتى مذکور وصفنى حائز بولماسه قاضيلر عالم بولو بىرلە دە آنك مامور يتتە دە گى قصورلر قابلانوب يتمايدىر چونكە مسئول رئيس اوز وظيفه سىنە عائد مسئلەلرنك ايك مەھمندە يعنى علوم دينيه بابندە قاصر اولدقدە اطرافندە بولغانلرنك سؤ حرکتلرندىن خبردار بولوى وسؤ استعماللرندىن محكمەنى محافظه قىلوى مشكلدىر خصوصاً صوتغى يىللى دە قاضىلرنى صايلاو و كورساتو مفتى گە تابشردىقندىن علمگە اهلئىلى و علمانى تمىيزى بولمغان مفتى چن علمى و اهلئىلى قاضىلرنى كورساتودندە عاجزدر بناء عليه مفتى نك علوم دينيه دە مهارتسىز بولماق ايله محكمە اسلاميه دە تورلى اوڭايسزلىق و تورلى سؤ استعماللر توغماق غە يول آچلادر تجربە دە بوحوالنىك كورلمكى آزدكلدىر .

مفتىلك منصبندە بولغان ذات دولت نك بيوك محكمە لر يئە ياقن توردىقندىن مملكت نك رسمى تلىنە البته احتياجى باردر بوهم منظور بولور غە تيوش لىكن كامل آوروپا تريبەسى آلغان بولماق محكمە نك غايەسى ايچون لازم دكلدىر دخى روسچە بلودە بولغان نقصاننى اجتماعلر مزده قرار يىرلگانچە مفتى حضورندە بىر يورىست كونصول تعيين ايتمك ياكە توتمق ايله بر درجه تولتروممكن بولور اما علوم دينيه جەھتندە گى عجز و نقصاننك هيچ نرسە بىرلە تولترووى ممكن بولماقنى عقلا و طبعا معلوم بوللوى اوستىنە اوزاق تجربە ايله ثابتدىر . اشبو ملاحظەلر علاوه سىنە رسمى اجتماعلر مزده معقول كورلگان و عموم خلق طرفندىن هيچ اعتراض قبول ايدلگان قرارلرنى دە اعتبارغە آلو الوغ بورچمزدىر :

قىسقه چە ايتكاندە روسيه دە مفتى مسلمانلرنك بتون دينى و علمى اشلرندە نظارت ايتارلك وشول ايكى تورلى اشده لياقتلى خادم

و مأمور لرني يا قندين تانورلق، پاك وجدان وانصافي، دين و علم
 يولنده فائده لي خدمتلى ايله مسلمانلر نك امنيتيني قازانغان ديني
 عالم و محترم بر ذات بولماق لازم در .
 آخوند ملا حسام الدين ملا عبد الولي اوغلي، ملا محمد صابر ملا حماد اوغلي .
 آدميرال بيسته سنده ملا بلال ملا عابد اوغلي . ١ نچي مسجدده امام ملا صفي الله ملا
 عبد الله اوغلي ملا محمد ملا شهاب الدين المرجاني اوغلي . ملا عالمجان محمد جان
 اوغلي . ملا محمد ظريف ملا حسين اوغلي . ملا صالحجان محمد
 جان اوغلي ملا عبد الله ملا عبد الولي اوغلي ملا ساكر ملا عبد الجبار اوغلي
 ملا عارف الله ملا عارف محمدى اوغللى ملا صادق ملا شاه احمد اوغلي ملا
 قاسم ملا عبد العلام اوغلي ملا ابراهيم ملا ذا كر اوغلي ملا كشاف ملا قيام
 الدين اوغلي ترجماني امام ملا عبد الباري، ملا صالحجان عبد الغنى اوغللى .
 ملا طيب ملا شهاب الدين اوغلي . ملا عبد الرحمن محمد جان اوغلي ملا عبد
 الرحمن ملا صابر اوغلي ملا عبد الله ملا حبيب الله اوغلي ملا عبد الله ملا
 نصر الدين اوغلي . امام حسام الدين جعفرى ملا عبد الله ملا عبد القيوم اوغلي

كسب و عمل

باشى ١٣ نچي ساندە

شريعت نظر نده كسب و عمل نك اهميتي : كسب و تجارت گه
 ارشاد قيلغان آية كريمه لر : ١ (فاذا قضيت الصلاة فانتشروا فى الارض
 وابتغوا من فضل الله) جمعه نمازن ادادن صوك يريوزينه (بازار ،
 سودا اورنلرينه) تار الوب الله نك فضلندن (كيك رزق) طلب
 قيلگز : كسب ايدگز ديمكدر . ٢ : (و آخرون يضر بون فى الارض
 يبتغون من فضل الله) مؤمنلردن ايكنچي بر فرقه يريوزنده سير
 و سياحت ايدوب الله نك فضلندن طلب قيلور لر : كسب ايدر لر
 ديمكدر . اولگي آيت آلدندغى (اذا نودى للصلاة من يوم الجمعة
 فاسعوا الى ذكر الله و ذروا البيع) آية كريمه سنده جمعه كون
 اذان او قولغاچ خطبه تگلارغه نماز او قورغه مسجدگه باررغه
 امر ايدلوب، بو وقتده ساتو آلودن نهى قيلنغان . يوقارغى آيتده
 نمازنى ادادن صوك جمعه كوننده كسب قيلورغه اذن ايدلگان .
 اشبو آية كريمه لر دن اسلامده كسب و تجارتده سر بستلك

(ایر کنلک)، مذکور و قتلر غه بشقه هر وقتده هر بر اورنده کسب و تجارتنک منع ایدلماوی آچق آغلانادر. حتی حج موسمنده مناسک لرنی ادا ایتکاج ینه کسب و تجارت گه اذن ایدلووی (لاجناح علیکم ان تبتغوا فضلا من ربکم فاذا افضتم من عرفات فاذکروا الله عند المشعر الحرام) آیه کریمه سندن بلنه در. ۲ انجی آیتده تجارت ایچون سیر و سیاحت ایدوچی عزم و همت ایه لرنی مدح ایدلووی ده آغلانادر.

(وجعلنا النهار معاشا) (وجعلنا لکم فیها معایش قلیلا ما تشکرون) آیه کریمه لرنده کوندر لرنک آدم بالالورینه معیشت و رزق طلب قیلا تورغان وقت ایدلووی: بتون یر یوزنده بزم ایچون معیشت اسبابی حاضر لنووی بلدر لوب، بونعمتر گه قارشنی شکر قیلور غه دعوت و تنبیه ایدله در.

(هو الذی جعل لکم الارض ذلولا فامشوا فی مناكبها و کلوا من رزقه) آیه کریمه سی یر یوزی انسانلرنک هر تورلی حاجت لری و فائده لرنی حاصل و تکمیل قیلور دای روشده خلق ایدلدکینی بیان ایدوب، یر آستلرنده تاو لرده بولغان فائده لی نر سه لردن فائده لنو ایچون آنلرنی ازله ب تا بوب آلور غه، یرنک هر اورنده غی طیبات (پاک و خوش نر سه لرنی) حاصل قیلور غه آچق امر بولدقن او یلاغانده مسلمانلر غه بو بابتده آزغنده یالقاو لقی اشکسزلک قیلور غه شریعتنک مساعده سی یوقلغی بلنور.

(رجال لاتلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله و اقام الصلاة و ایتاء الزکاة) آیه کریمه سی کسب و تجارتنک شریعت نظرنده زور اهمیتی بولغانن کورسته در. بو آیه کریمه ده الله تعالی عبادت: دنیا شغللرن قویوب خلقدن عزلت ایدوب دائما مسجد شریفلرده زاویه لرده وقت او تکار و دن عبارت بولمای، بلکه ساتو آلو هر

تورلی کسب تجارت بر له مشغول بولا تور و بده، کو گلری همیشه
 اللهنی پادده طو توب نماز دن غافل بولمای و قوللری ایله زکاتلرینی
 تیوشلی فائدهلی اور نلرغه صرف قیلو چیلر چن عابدلر و چن عبادتده
 بوندن عبارت ایکانلگی بلدره در. بو ایسه شکرانه لی باینک صبرلی
 فقیر دن کوب درجه آر تو قلغینه قر آنک شهادتی بولادر.
 بو بابده فی حدیث شریفلر: ۱ (التاجر الصدوق الامین مع النبیین
 و الصدیقین و الشهداء) (۱) راست سوزلی و فعللی اشانچلی سوداگر
 پیغمبر لر صدیقلر شهیدلر بر له بر گه بولور؛ دیمک ۲ (من طلب
 الدنيا حلالا و تعفعا عن المسئلة و سعيا على عياله و تعظفا على جاره
 لقي الله و وجهه كالقمر ليلة البدر) دنیانی حلال یول بر له،
 سائلچیلکدن ساقلانو، عیالن طویدرو، کور شیلرینه (و بشقه محتاجلرغه)
 یار دم قیلو ایچون طلب قیلغان کمنه الله تعالی نک رحمتینه یوزی
 آینک اون دور تنچی کیچه سی کبی نورلی بولغان حالده یولقور؛
 دیمکدر. ۳ (ان من الذنوب ذنبا لا یكفره الصلاة ولا الصيام ولا الحج
 ولا العمرة انما یكفره الهموم فی طلب المعیشة) گناهلر ایچنده
 شوندا یلری باردر، که آگا نماز، روز، حج عمره کفارت بولماز،
 بلکه آگا کفارت بالغوز اوزی هم عیالی معیشتی ایچون چیکدیکی
 مشقت و قایغولرغه بولور دیمک. اگر معیشت ایچون کسب قیلماق
 ایندگو عمل بولماسه گناهلرغه کفارت بولوده بشقه عبادتلر دن
 آرتوق بوروشده اثرلی بولور ایدیمو؟ البته بولماز ایدی!
 ۴ (ان الله یحب العبد المؤمن المحترف) الله تعالی هنرلی
 مؤمن بنده سینی سو یه در. دیمک محترف: صناعت، زراعت و تجارتنک
 برسی بر له معیشت طلب قیلو چی طر شچان کشی بولادر. الله تعالی

[۱] رواه البيهقي عن ابي سعيد رضي الله عنه.

موندای کشیلرنی سویهر، چونکه یالقاواقی اشکسزلك برله
 یشه مک، مالایعنی برله وقت اوتکارمک شریعتده ایک مذموم اشدر،
 ۵ (احل ما اکل العبد کسب یدمصانع اذا نصح) بندهنک ایک
 حلال رزقی، ناصح (انسانلرغه خیرخواه) بولغان هنرلی نیک قول کسبی
 بولغان نرسه در، بوحديث شریفده صناعت گه خدمتنک بشقه تورلی
 تجار تار گه نظرا آرتوق فضیلتلی بولغانن بلدره در.

۶ (لاتقولوا هذافانه ان کان یسعی علی نفسه لیکفها عن المسئلة
 ویغنیها عن الناس فهو فی سبیل الله وان کان یسعی علی ابوین ضعیفین
 او ذریته ضعاف لیغنیهم ویکفیهم فهو فی سبیل الله) برکون رسول الله
 حضورنده اصحاب کرام قوتلی بهادر قیافتلی بریکتنک آشغیج
 یوروب کیتکانینی کور دکلرنده بعضلری بویکتنک قوتلی یوریشی
 الله یولنده غی یوریش بولسه نیتدر گوزل بولور ایدی دیدیلر.
 بوگا قارشی رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورتلی مذکور
 مبارک سوزلرینی سویله دیلر. یعنی (بولای دیب ایتمه گز، چونکه
 بویکتنک یوریشی طریشوی اگر اوزینی فقیرلك خوارلقندن
 ساقلامق ایچون بولسه الله یولنده سعی ایدوچیلردن بولور.
 شولایوق ضعیف قارتایغان آتا آنالری یا که عاجزلك، احتیاجده
 بولغان عیالی ایچون سعی قیلسه ینه الله یولنده سعی ایدوچیلردن
 بولور) بیورمشدر. البته هر مسلمان غه اوزینی خوارلقندن،
 عائله سینی ضرورتدن ساقلار ایچون مشروع کسبلر گه سعی
 واجتهاد قیلیمق فرض عین ایکانلگی معلومدر.

۷ (علیکم بالتجارة فان فیها تسعة اعشار الرزق) تجارت برله
 شغللانو دن آیورلما گز. چونکه رزقنک اونندن توغزی تجارتده در؛
 دیمک. درست! تجارت بولماسه انسانلرنک معیشتلری بتونلای
 بزولادر، زراعتده صناعتده خراب بولادر. آخری بولور.
 محمدنجیب تونتاری

عرب تلى هم معلقات عشر اصحابى.

باشى ۱۴ نچى سانده

عربلر نك حيوانلر ينى هم اوزلر نك عادتلر ينى تصوير
ايتولرى.

مصريلر، آثوريلر، يونانيلر، اوزلر نك آصرى نورغان
حيوانلر نك، هم زمانلر نده مستعمل بولغان صاوت - صابا (قاشق
طابا، طاباق كى)، قوراللر نك رسملر ينى، سرايلرى، معبدخانه
لر نك اوستينه، ياخود استينه سينه تصوير (نقش) ايتوب قالدردر.
قلرى كى، عربلر بونرسه لر نى شعر بله ن تصوير ايتوب قالدردر.
آثار عتيقه علماسى اوتكانده بولغان قوملر نك (عربلر دن باشقه
بولغان) اخلاقلر ينى، عادتلر ينى كويرك شول طاش اوستينه يازلغان
يازولار ندى، صورتلردن استخراج ايتمشلردر.

اما عربلر نك بار اخلاق، آداب، عادتلى شعرلردن چغارلمشدر،
شونك ايجونده ابن خلدون: «ان الشعر ديوان علوم العرب
وشاهد صوابهم وخطاهم واصل يرجعون اليه فى الكثير من علومهم
وحكمهم» ديمشدر. بز مونك ارستينه: «انه مستودع عاداتهم واخلاقهم
وادواتهم وصنائعهم (۱)» جمله سنده آرتدرا بز.

جرجى افندى (طرابلسى) عربلر نك بار عادات، معتقداتلى
شعرلردن استخراج ايتلوى توغر سنده، «المقتطف» مجله سنده
«العرب قبل التاريخ» عنوانى تحتنده (۱۳، ۱۵ نچى سنه لرده)
اوزون مقاله يازديغى كى، محمد بك المويلحى ده مذكور المقتطف
مجله سنده (۱۹ نچى سنه ده) تفصيللى روشده معلومات بيرمشدر،
عربنده شعرلر نده حيوانلر ده بيك كوپ ذكر ايتلهدر خصوصاً

(۱) تاريخ آداب اللغة العربية ا ج ۸۷ ص.

توہ، آط، کوگار جین، قطا حیوانلری باشقہ لرغہ قاراغاندہدہ
 کوبرہك کورنہدر. غالباً کوگار چیننی عشقغہ، توہنی سفرگہ، آطنی
 صوغشقہ دائر بولغان شعرلرندہ ذکر ایتہ لر ایدی.

ماقتانشو.

جاہلی عربلردہ ہر قبیلہ نك، حتی ہر بر فردنك، اوزلرینہ
 حسن ظنلری، تکامل دعوی قیلولری، باشقہ لرنی تنقبض ایتولری
 بیک شایع بولوب، شوشی اشنك سؤ نتیجہ سندن ئللہنی قدر واقعہ -
 فاجعہ لر ظہور ایتمشدر. ہر کیم اوز قبیلہ سمن ماقنی، آلا رغہ
 بولماغان فضیلتلرنی اسناد ایتہ، اما باشقہ لرغہ بارطاعتی بلہ طعن ایتہ رگہ
 طر شا ایدی.

بو مفاخرہ - ماقتانشو فضیلت - نعمت تو غرسندہ غنہ بولما اینچہ
 حتی مصیبت - قایغی بلہ ندہ تفاخر ایتہ لر، یعنی: «مینم قایغم باشقہ لر
 نقندن اوستن» دیب ماقتانو طرزندہ سویلیلر ایدی ک، مونی عربچہ
 «معاظله» دیب یورتلہدر. مشہوری خنساء بلہن ہند بنت عتبہ آراسندہ
 بولغان معاظلہدر.

آخری بار.

زکی اورازایی،

آلمدقندىن آرتق طرفگىرلىك قىلا آلمدى حقيقەدە آنك جاھ ومرتبهسى
ايچون تمام تحت نفوذندە بولمىغان بىر مسئلهدە تمام بىر ياقغە طرفگىر
بولو مناسب دە دگل ايدى.

روسىيە مسلمانلارنىڭ مکتىب و مدرسەلىرى صرف دىنى بولوب،
فنون بولسەدە يالغوز دىانت و علوم دىنىيە ايچون ضرور مقدارغە
اوقولا كلدكندن دوخا و نوى صوبرانىيە نظارتندە بولو تيوش
كورلسەدە نى سببندىن بو بابدە بو مفتى - سلفلىرى كىي - اھتمام
ايتىدى، حكومە عاليهگە مراجعتى بولمادى، ياكە بلنمدى.
مجاورە اثناسندە كاھا، بو اشنىڭ ادارەسندىن صوبرانىيەنك عجزىنى،
كاھا حكومتك مساعده ايتماوينى آڭلاتا ايدى. والعلم عندالله.

اماملارنىڭ و امام بولاچاق شاكردارنىڭ استقامت و حسن ادا-
رەلىرى بابندە تورلى نصيحتلر تاراتدى و بو اشنى چنلاب ايتىدى.
جمعيە شرعيەنك كوب زمانلردىن بىر و امتحانى كركنچە اصوللى
بولمدقندىن، اول بابدە و سائر ابوابدە، لياقتسىز قاضيلرنىڭ سؤ
استعماللردىن متالم بولەراق، بىر درجە اصلاحىنە كوشوب دە كو-
ردى، لکن اوزى علمگە اھلىتلى بولمدقندىن، مکتىب و مدرسە احوالدىن
لايقنچە خبردار بولمدقندىن موفق بولا آلمادى.

صوك زمانلار دە مزاجندە عصيلىك پيدا بولوب، خلقندە بايتاق
چوار لقدە كورلكالادى، واق واق خستەلقلارغە اوچرادى، اشكە
آز باقوچان بولوب، محكمە اسلاميەنك كو برك اشى قاضيلار
قولىنە و آنلارنىڭ انصافلارنىنە قالدى،

مفتى حضرتنىڭ عصرندە الوغ اوزگار شلر بولمسەدە يخشى
يمان - بتونلاي بوشدە قالمادى، امتحان خصوصالارندەغى مقدمەلر
بىر آز انصاف دائرەسىنە كردى. بايتاق اعضاء و قاضيلر مروت
دائرەسندەراق اش كوردىلر. امتحان اصولىنى تيوشنچە ترتيب

ایتمک بولوب لیاقتلی تجربہ لی کمسنہ لردن افکار ایستادی ہم بیک
مناسب امتحان جدوللری کورساتولدی ولکن بزگہ مجهول سبیدن
ناشی مذکور جدوللر ہمہ سی بوشقہ قالدی اصلاحینہ برده میل
ایدلمگان کبی سکوت ایدلدی وشولای یوقلادی ولکن سببی نی
بولغاندر - قاضیلر انتخابی ملتنگ حقی ایدی، دوخا ونوی صوبرانیہ
آچیلغاندن ییرو قران ولایتی اوزلرینک وکیل اماملری واسطہ لر یلہ
سایلاب یارہ کلگان بولسہ لارده، مفتی مشار الیہ وقتندہ بو حق رعیه دن
آلندی. باری مفتینگ شخصی انتخابی وکورستمکی ایلہ داخلہ ناظری
تعیین ایته تورغان بولوب قالدی.

وہم امامت ایچون روسیچہ - امامتنگ اوزلرینہ کورہ تور -
لی درجہ بلو - شرط ایدلدی. الکی مسئلہ ملت ایچون ایک
مہم بولدی حالده خلق تمام سکوت ایتسہ لردہ، صوغفی مادده بایتاق
حرکت ایتدیلر، ناراضیلق کورساتدیلر، لکن فائده بولمدی. ہر
امام ایچون روسیچہ بلو شرطقی قانون بولوب قبول ایدلدی.
نہ ایسہ مفتی سلطائف جنابلری دنیادن اوز اعمالی و نیاتی ایلہ
آخرتگہ کیتدی، اللہنگ حضورینہ یونالدی. اللہدن آنک ایچون
عفو وغفران، قالغان ملت ایچون خیرلی خلف تیلایمز، و حکومت
عالیہ مزدن، صداقتلی بولغان دولہ متبوعہ سینہ، اون بش یکر می
میلیون مسلمانلرنک دینی رئیس لرینی تعیین ایتودہ، آنلارنک دینلرینی،
ودینی فکر وتیلاکلرینی اعتبارسز فالدرماز - مناصب دینیہ ننگ ایک
الوغینہ البتہ لیاقتلی عالمنی تعیین ایدر دیو کوتمکدہ مز.

ملا عالم جان البارودی.

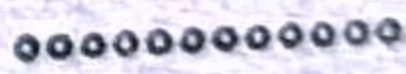
قزاندہ ۱۵ کونندہ بر چغا تورغان دینی، ادبی، علمی

الذکر والاکبر

جله سینہ ۱۳۳۳ سنہ ایچون مشتری دفتر آچق.

	آبونہسی اولگیچہ	بر یللق	۳ صوم
۵۰ تین	یارم یللق	۱	"
۱۵ تین	نسخہ سی	-	

ادارہ گہ بیارلہ چک خط آبونہ غزینہ و مجلہ لر بو آدریس برلہ
بیارلور:

Казань,
Мулла Галимджану Галъеву